

upplevelseområde Varnhem och Hornborgasjön

Skaraborgs unika kultur- och natur från vision till hållbar och
kvalitetssäkrad reseanledning

Förord

Till riksklenoden Varnhems klosterkyrka och dess omgivningar har människor pilgrimsvandrat i århundraden. I Varnhems Klosterstad är spåren av dessa besök tydliga överallt. Hit förde de europeiska munkarna nya grödor, jordbruksmetoder, byggnadsteknik, läkekunst, böcker och allmän europeisk bildning. Man arbetade, bad och byggde. I Varnhem berättas än idag en fascinerande svensk religiös och kulturell historia. En historia som även är viktig att förmedla genom en gestaltning i kulturlandskapet.

Kulturen, religionen och historien vävs samman med de mäktiga våtmarkerna i området runt Hornborgasjön liksom med Valle, sjön Östen och Kinnekulle. Och likt en krokan tronar Läckö Slott, Magnus Gabriel de la Gardies praktfulla barockslott på Kållandsö. Varnhems klosterkyrka var hans gårdskyrka.

Detta är i mycket kort sammanfattning anledningen till att Västsvenska Turistrådet i nära samarbete med olika verksamheter inom Västra Götalandsregionen liksom lokala krafter fokuserat på en utveckling av detta unika upplevelseområde i syfte att göra det tillgängligt för dagens och morgondagens "upptäcksresande" och varsamt utveckla området till ett internationellt besöksmål med stark konkurrenskraft.

INNEHÅLL

Inledning	5	AVSNITT 4.	
AVSNITT 1.		MÄNNISKOR OCH ORGANISATIONER I SKARABORGSDIALOG	20
BESÖKSNÄRINGEN – EN FRAMTIDSNÄRING			
Besöksnäringens betydelse för positiv samhällsutveckling och hållbar tillväxt	6	Rapporter och analyser Hornborgasjön Varnhem	21
		Interregprojekt BIRD IIIB	21
AVSNITT 2.		Fågelvägen	22
DESTINATION SKARABORG OCH TURISMEN	7	Vision Hornborgasjön	22
Skaraborg och den Nationella strategin för Svensk besöksnäring	7	Övriga rapporter av natur- och kulturturism	23
Det började år 2008	8	Turismstrategi Skaraborg	24
Måltiden som reseanledning	8	Besöksnäring i fysisk planering	24
Några viktiga utvecklingssteg:	10	Turismundersökning Skaraborg	25
AVSNITT 3.		Affärsplaner – Västsvenska Turistrådet	25
NATUREN OCH KULTUREN I SKARABORG	12	Nationell Strategi för Svensk Besöksnäring	25
Varnhemsområdet och Varnhems Klosterstad	12		
Ny kyrkoportal markerar ny tid	13		
Området runt Hornborgasjön	14		
Evenemanget Trandansen och dess arena	15		
Värdet av samsyn och en gemensam evenemangsvision	15		
Ombyggnation av naturum Hornborgasjön	15		
Megalitcentrum	16		
Naturreservat Östen – flyttfåglarnas viktiga rastplats	16		
Affärsutveckling med företag i området	17		
Stora värden att vårda, nu och i framtiden	17		
Utmaningar	17		
Vilka är intressena och vilka anspråk finns?	17		
Vad brister och begränsar? Vilka är behoven?	18		
Turism i fysisk planering	18		
Ett upplevelseområde baserat på unika kultur- och naturupplevelser	19		
Gemensam organisation för gemensam framgång	19		

Inledning

Västsvenska Turistrådet vill med rapporten *Upplevelseområde Varnhem och Hornborgasjön* beskriva arbetet med att föra en bred dialog om Skaraborgs framtid inom besöksnäringen. Den beskriver de processer som involverat och fortfarande involverar stora delar av Skaraborg som destination och civilsamhälle, och som tar sitt avstamp i Den nationella turismstrategin (2010) och som fokuserar på en ökad utveckling av svenska exportprodukter inom besöksnäringen.

Uppdragets omfattning och mängden av engagerade gör det nödvändigt att i samlad form beskriva helheten i ett dokument. Därav denna rapport.

Rapporten visar med all önskvärd tydlighet på den kultur- och naturpotential som upplevelseområdet Varnhem och Hornborgasjön liksom Skaraborg i stort har som resmål och betonar också den kunskap och genomförandekapacitet som finns hos kommuner, regionala organisationer, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Svenska kyrkan, kulturinstitutioner, med flera.

Denna rapport kommer att följas av ytterligare en dokumentation med arbetsnamnet Gestaltungsprogram Varnhem som kan fungera som vägledning i en kommande genomförandeprocess.

Rapporten Upplevelseområde Varnhem och Hornborgasjön ger även exempel på Turistrådets arbetsmetod och modell för analys, förankring och vidareutveckling av besöksnäringens frågor på en destination. Att på ett systematiskt sätt skapa en bred förankring och fånga upp viktiga kunskaper, erfarenheter och synpunkter har visat sig framgångsrikt. Skaraborg, som för många svenskar och för de flesta utländska resenärer hittills varit ganska okänt, kan numera se goda resultat av genomförda besöksnäringssatsningar.

Dokumentet bygger på samtliga rapporter som har skrivits fram och alla de kunskaper och erfarenheter som berörda aktörer, kommuner och myndigheter bidragit med.

Den föreslagna genomförandeprocessen bygger på resultaten av rapporten ”Besöksnäring i fysisk planering – Program för besöksområdet Hornborgasjön – Varnhem – Valle”. Programhandlingen är utarbetad av Rådhuset Arkitekter AB 2012 på uppdrag av Västsvenska Turistrådet och Länsstyrelsen Västra Götalands län och inom Turismstrategi Skaraborg.

Till sist. Ett stort tack till alla som med allt sitt kunnande och engagemang bidragit och fortsätter att bidra till att göra skillnad i Skaraborg.

BESÖKSNÄRINGEN – EN FRAMTIDSNÄRING

Besöksnäringens betydelse för positiv samhällsutveckling och hållbar tillväxt

Globalt. Enligt turismorganisation UNWTO fortsätter världsturismen att växa. Totalt ökade den globala turismen med 5 procent under de två första två månaderna 2012 jämfört med samma period i fjol. Antalet resenärer globalt under januari och februari var drygt 124 miljoner år 2012. Detta kan jämföras med fjolårets 119 miljoner för motsvarande period. Trots allvarliga miljömässiga och ekonomiska utmaningar för många av världens länder visar den internationella turismen en mycket stark tillväxt.

Stora, och för bland annat den svenska turismen, delvis nya marknader väntar ivrigt på att upptäcka nya länder och kulturer; Folkrika länder som Brasilien, Ryssland, Indien och Kina är fyra exempel. Besöksnäringen fortsätter alltså att spela en allt viktigare roll för hållbar tillväxt i länder och regioner.

Nationellt. Besöksnäringen är Sveriges snabbast växande näring. Den bidrar med drygt 160 000 jobb på årsbasis och är av stor vikt för Sveriges ekonomi, allt enligt Tillväxtverket som bland annat har regeringens uppdrag att i samverkan med myndigheter, organisationer och näringslivets företrädare på nationell nivå effektivisera och samordna arbetet med utveckling av insatser för besöksnäringen på nationell, regional och lokal nivå.

En framgångsrik besöksnäring genererar inte bara arbetstillfällen inom turistföretagen, utan leder även till viktig näringslivsutveckling, service och sysselsättning inom andra områden. Turism har särskilt stor betydelse för lands- och glesbygd med stora natur- och kulturvärden att bevara och vårda.

Under 2011 ökade turismens totala omsättning i Sverige med 6,4 % till nästan 264 miljarder kronor. Turismens exportvärde (utländska besökarens konsumtion i Sverige) blev 98,8 miljarder kronor 2011 vilket innebär en ökning med 9,3 % jämfört med året innan. Turismens exportvärde var 45 % mer än det samlande exportvärdet för järn och stål och mer än dubbelt så mycket som värdet av den svenska personbilsexporten under 2011.

Källa: Tillväxtverket, fakta om svensk turism 2010, SCB

Regionalt. Västsvenska Turistrådet (VT) har en övergripande roll för att tillvarata och utveckla besöksnäringens och turismens intressen i Västra Götaland. VT bildades 1999 och är ett offentligt finansierat aktiebolag utan enskilt vinstintresse som ägs av Västra Götalandsregionen.

VT har det regionala uppdraget att med tydlig målsättning driva en hållbar, och en för besöksnäringens aktörer liksom samhället i stort, gynnsam ekonomisk utveckling. Denna utveckling fokuserar fortsatt satsning på miljöfrågorna, ökad export, nöjda gäster, entreprenörskap och aktiv småföretagsutveckling, samt ett väl fungerande regionalt samarbete mellan offentlig verksamhet, privat näringsliv, forskning och utveckling.

Målsättningen stöder Västra Götalandsregionens vision om

Det goda livet och regionens starka fokus på turism som en såväl viktig näringslivsgren som en tillväxtmotor i samhällsutvecklingen. www.vastsvenskatruristradet.org

Turismen i Västsvetige 2011

34 miljarder kronor i omsättning, +1,2 % (+30 % från 2000) 26 000 sysselsatta (årsverken), +0 % (+24 % från 2000) Ca 4 000 turistföretag

Källa: Tillväxtverket "Fakta om svensk turism 2011", SCB, Västsvenska Turistrådet

DESTINATION SKARABORG OCH TURISMEN

Skaraborg och den Nationella strategin för Svensk besöksnäring

Besöksnäringen såväl internationellt som i vårt land, har kommit att spela en allt viktigare roll för hållbar tillväxt i många regioner. Besöksnäringen bidrar till ökad stolthet och välstånd i samhället. En framgångsrik turistnäring genererar inte bara arbetstillfällen inom turistföretagen, utan leder även till viktig näringslivsutveckling, service och sysselsättning i lokalsamhällena totalt.

Den har särskilt stor betydelse för lands- och glesbygd med stora natur- och kulturvärden och kan aktivt bidra till en levande landsbygd.

I syfte att fokusera på en dynamisk utveckling av besöksnäringen har skaraborgskommunerna bestämt sig för att bli en del av den mycket ambitiösa målbild som formulerats i den "Nationella Strategin för hållbar tillväxt i svensk besöksnäring". Det är en utmanande, men realistisk målbild och vision som syftar till tillväxt och lönsamhet hos företagen:

"Med fokus på hållbarhetsfrågorna ska vi fördubbla svensk besöksnäring på tio år. 2020 är besöksnäringen Sveriges nya basnäring. Resmålet Sverige är ett naturligt förstahandsval för den globala resenären. Näringen omsätter 500 miljarder kronor och vi erbjuder 35 exportmogna destinationer. En av de viktigaste nycklarna finns i mer offensiv och systematisk destinationsutveckling."

Förutsättningarna att lyckas är goda. Destination Skaraborg exemplifierar på ett unikt sätt det svenska kulturlandskapet i koncentrat, ett landskap som har stora värden att förmedla till både internationella och inhemska besökare som i Skaraborg kan bli delaktiga i en fascinerande religiös och kulturell historia genom sekler i ett av Sveriges allra skönaste landskap.

I detta kulturlandskap ska det småskaliga boendet ge gästen så mycket mer än tak över huvudet. Här ska medeltida kulturupplevelser och munkars odlingsmöda blandas med djur- och naturupplevelser i området runt Hornborgasjön.

Här ska gårdsbutikerna ta emot besökare och jordbruken och gårdarna välkomna gäster att hjälpa till med skörden, djurvård eller bara ge dem en upplevelse av hur det är att leva på den svenska landsbygden.

Köksträdgården utgör ett årligen återkommande evenemang på Läckö Slott. Allt sköts på naturens villkor. Den skönheten och enkelheten ska i en tänkt framtid också präglade köksträdgården i Varnhem.

Det började år 2008

Inriktningsdokumentet. År 2008 fastställde Skaraborgs Kommunalförbund det inriktningsdokumentet för besöksnäringen i Skaraborg som i ett femårsperspektiv ska resultera i en omsättnings- och besöksökning, branschförnyelse och ökad befolkningstillväxt i Skaraborg. Skaraborg har därmed bestämt sig för att gemensamt satsa på Sveriges nya basnäring. I och med detta beslut inleddes ett strategiskt och operativt arbete vars syfte är att driva en näringslivsutveckling som ligger i linje med den nationella turismstrategin och fokuserar på att driva utvecklingen av turismprodukter som var för sig och tillsammans ska kunna konkurrera på de internationella marknaderna.

I Skaraborg ingår kommunerna Essunga, Falköping, Grästorp, Gullspång, Götene, Hjo, Karlsborg, Lidköping, Mariestad, Skara, Skövde, Tibro, Tidaholm, Töreboda och Vara. Kommuner som gränsar till Hornborgasjön och Varnhem med Valle-området: Skara, Falköping och Skövde.

Projektledning. Västsvenska Turistrådet som är Västra Götalandsregionens utvecklingsbolag för besöksnäringen i Västsverige har via Skaraborgs Kommunalförbund fått uppdraget att leda detta strategiska arbete. När detta startade 2009 hade Skaraborgs besöksnäring låg tillväxt och låg beläggningsgrad. Men de företagsanalyser som gjordes initialt visade att det bland de tillfrågade fanns såväl förändringsvilja som ambitionen att göra de olika investeringar som krävs för att utveckla delar av Skaraborgs besöksnäring till internationellt konkurrenskraftig nivå. Vidare visade attitydundersökningen bland skaraborgarna att man generellt har en mycket positiv inställning till turistisk utveckling.

Resultatet. Enligt den strategiska plan som Kommunalförbundets styrelse lade till grund för arbetet är målsättningen att till år 2015 fördubbla omsättningen inom besöksnäringen, från 1,7 miljarder år 2007 till ca 3 miljarder år 2015. Satsningen har redan nu gett god utdelning. År 2010 redovisas en ökning av turismomsättningen i Skaraborg med **44 procent till 2,6 miljarder.**

Den målbild som styr arbetet 2012 ligger i linje med den Nationella Strategins och Västsvenska Turistrådets målbild om att fördubbla besöksnäringen fram till 2020. Detta innebär att utvecklingsinsatser ska genomföras för att 2020 nå en turismomsättning i Skaraborg i storleksordningen 4 miljarder och vara en av Sveriges exportmogna destinationer.

Skaraborg, tillgängligt och bokningsbart. Ett av skälen till den kommersiella framgången ligger i att Skaraborg blivit mera synligt såväl på nordiska som utländska marknader. www.vastsverige.com är en av världens bästa destinationssajter och har årligen ca 3 miljoner unika besökare. Via den eller genom att klicka direkt på www.skaraborg.nu blir hela det turistiska innehållet i Skaraborg alltså tillgängligt för miljoner besökare.

Synligheten för Skaraborg har därmed också ökat och att allt fler företag är även bokningsbara online. Det är ännu inga jätteolymer vi talar om men det är ändå värt att notera är att Skaraborg idag har en högre turismomsättning än vad Gotland har på hela året.

Måltiden som reseanledning

I detta landskap återfinns det småskaliga mathantverket som enorm utvecklingsmöjlighet i den rika jordbruksbygden Skaraborg. Jordbruk och mat är även en av hörnstenarna i det snabbt växande besöksnäringens bygge som ska generera ytterligare 500 miljarder i turismintäkter år 2020. Jordbruk och mat står för mycket av det hållbara tänkande som vårt samhälle ska grundas på. Skaraborg kan bli en föregångare i ett förädlingsarbete som tar jordbruket, skogen, sjöarna och dess råvaror till nya höjder med goda mänskliga miljöer, nya företag, nya jobb och ekonomisk framgång som resultat.

Skaraborg utgör en unik mötesplats för några av kulturens och naturens mest spektakulära uttryck; Varnhems Klosterkyrka med sin mäktiga portal möter de mäktiga fåglarna under natur-evenemanget Trandansen. I detta kärleksfulla famntag ryms även utgrävningen efter Sveriges första kristna kyrkorum i anslutning till Klosterkyrkan. Sammantaget en stor svensk kultur- och naturupplevelse.

Planer finns på att bygga ett modernt andligt rum över utgrävningen. Ett rum för tankar, bön, bröllop, dop. En plats för eftertanke och reflektion öppen för alla – oavsett religiös tillhörighet.

Några viktiga utvecklingssteg:

Steg 1. Turismstrategin

Turismstrategi för Skaraborg

I sitt strategiska inriktningsdokument fastställde Skaraborgs Kommunalförbund den övergripande målformuleringen:

”Turism- och besöksnäringen ska inom en femårsperiod vara den procentuellt mest expansiva näringen i Skaraborg, vilket ska resultera i en ökad omsättning och ökat nyskapande inom branschen, ett ökat antal besökare samt en ökad befolkningstillväxt”.

Steg 2. Turismutskottet

Turismutskottets roll och betydelse

För att markera betydelsen av Skaraborgs besöksnäringssatsning bildades år 2008 en politisk styrgrupp bestående av fem kommunalpolitiker som vardera representerar tre medlemskommuner- idag ett *Turismutskott* – med Kommunalförbundet som huvudman. Utskottet har kommunalförbundets styrelses uppdrag att bevaka de strategiska frågorna kring utvecklingen av turism- och besöksnäringen i Skaraborg, besluta om användningen av de medel som styrelse och tillväxtutskott avsätter för turismutveckling samt vara styrelsens beredningsorgan för frågor kring turism och besöksnäring och som skall behandlas av styrelsen.

Västsvenska Turistrådet driver på Turismutskottets uppdrag projektet ”Turismstrategi Skaraborg” och bidrar med kompetens och övriga resurser som krävs för att utveckla besöksnäringen i Skaraborg på ett hållbart sätt.

Steg 3. Attitydundersökningen

Skaraborgs väg från okänd destination till internationell reseanledning

Skaraborgs utvecklingsprocess från okänd destination till internationell reseanledning inleddes med att Västsvenska Turistrådet genomförde en studie under våren 2009 för att klargöra inställningen hos kommuninvånarna i Skaraborg till satsningar på turism. (*Skaraborgares attityd till turismsatsningar, Turismens utredningsinstitut 2009*).

Samarbete över kommungränser. Av de 768 personer som svarade på en webbenkät var en majoritet av de svarande, 84 procent, positiva till en ökad satsning på turismen i Skaraborg. De flesta tyckte att satsningarna skulle bygga på samarbete över kommungränserna snarare än att enskilda kommuner satsade på egen hand.

Förbättrad marknadsföring. Endast fyra av tio skaraborgare ansåg sig ha god kunskap om vilka turistattraktioner som fanns i Skaraborg vid undersökningstillfället. Många efterlyste bättre marknadsföring och mer lättillgänglig information.

Insatsområden. De generella svagheter som invånarna såg och som de ansåg bör åtgärdas inom ramen för turismsatsningen var undermåliga kommunikationer, okända och otydliga resmål, brist på aktiviteter och logimöjligheter, höga priser samt begränsade öppettider.

Turismen ökar den lokala stoltheten. Av enkäten framgick att så gott som alla skaraborgare ansåg att turism genererar intäkter till kommuner och näringsliv och att detta kan gagna dem själva genom bättre samhällsservice, fler arbetstillfällen och investeringar

i till exempel bättre infrastruktur. Ökad turism skulle enligt undersökningen kunna bidra till att medborgarna kan känna större stolthet över sin egen region och därmed få en ökad framtidstro.

Samlad politisk vilja. Medvetandet om att Skaraborg har mycket unikt att erbjuda som man vill bevara och förvalta, samt att turism skapar mångfald och bidrar till en hållbar utveckling av samhället ökade genom att frågan hade ett massivt politiskt stöd.

Steg 4. Visionen

Jordnära upplevelser i det ursprungliga Sverige

Visionsbilden. En visionsbild för hur de femton kommunerna i Skaraborg gemensamt ska uppfattas på turistmarknaden om fem, tio och femtio år utvecklades av kommunikations- och designföretaget Stylt på uppdrag av Västsvenska Turistrådet och Skaraborgs Kommunalförbund. Visionsbilden bygger på en analys av vad Skaraborg har att bjuda och hur besökaren blir bemött av besöksnäringens representanter.

Gemensamma värden. Visionen sammanfattar det som Skaraborg kan erbjuda, dvs *Jordnära upplevelser i det ursprungliga Sverige*. Visionen grundas på en föreslagen värdebas: dvs värden som är gemensamma för besökarens uppfattning om området. Dessa har formulerats i ett antal värdeord som är typiska för Skaraborg; Småskaligt, Naturnära, Engagerat, Okonstlat och Ursprungligt.

Steg 5. Skaraborgsmanifestet

Gemensam plattform. Vägen fram till visionen har sammanfattats i ett destinationsmanifest, som syftar till att skapa en gemensam plattform för all turistverksamhet i området. Det ska ses som en lista över vad som utgör styrkorna och vad som bör förstärkas, förtydligas och kommuniceras.

Gemensam vilja. Manifestet riktar sig i första hand till dem som på olika sätt bedriver verksamhet inom besöksnäringen, men också till dem som är verksamma som politiker, näringsidkare inom andra områden eller boende i Skaraborg.

NATUREN OCH KULTUREN I SKARABORG

Varnhemsområdet. På destinationen finns Varnhems Klosterstad och Hornborgasjön, vars utvecklingspotential är stor. Stor som potentiellt samhällsbygge och som besöksmål för en hel värld. Detta är två områden som var för sig och tillsammans fångar Sveriges natur- och kulturhistoria och som tillsammans med Skaraborgs övriga rikedomar bildar ett upplevelserum som är unikt i Sverige.

I det följande ska vi kort beskriva vad en satsning på dessa två områden kan komma att betyda för Skaraborgs besöksnäring och samhälle.

Varnhemsområdet och Varnhems Klosterstad

År 2009 tog Västsvenska Turistrådet initiativet till ett omfattande kultur- och naturprojekt som syftar till att utveckla Varnhems klosterkyrka, klosterträdgården och dess omgivningar – liksom i förlängningen området runt Hornborgasjön – till exportmognad, dvs till att bli internationellt konkurrenskraftiga besöksmål inom kultur- och naturområdet, med unika konst-, kultur-, och miljöupplevelser som främsta attraktion för utländska besökare.

Illustration: Det hör inte till vanligheterna att ett projektarbete inleds med ett brev. I det här fallet skriver en kvinna vid namn Birgitta ett brev till sin älskade Ulf. Birgitta skriver brevet från Varnhem – om 20 år, dvs hon skriver ett brev från den framtid som vi tänker oss för Varnhems Klosterstad. Hennes brev lyckades engagera kyrka och samhälle vid ett första möte då processen välsignades och hela arbetet startade.

Varnhemsprojektet inleddes med en förstudie kring omgestaltningen av klosterkyrkans närområde. Studien omfattar förslag till en pedagogiskt uppbyggd köksträdgård som drivs i samma anda som Lilla Slottsträdgården på Läckö Slott, dvs har trädgårdsmästare som guider för besökare och bidrar med skörden, dvs primörerna till krogen eller kaféet i området.

Under arbetets gång beslöts att ta ett än större grepp vilket resulterade i en vision dokumenterad i form av bland annat arkitektoniska systemritningar för nya byggnader och anläggningar omfattande hela Varnhemsområdet inklusive ekonomiska beräkningar för genomförande.

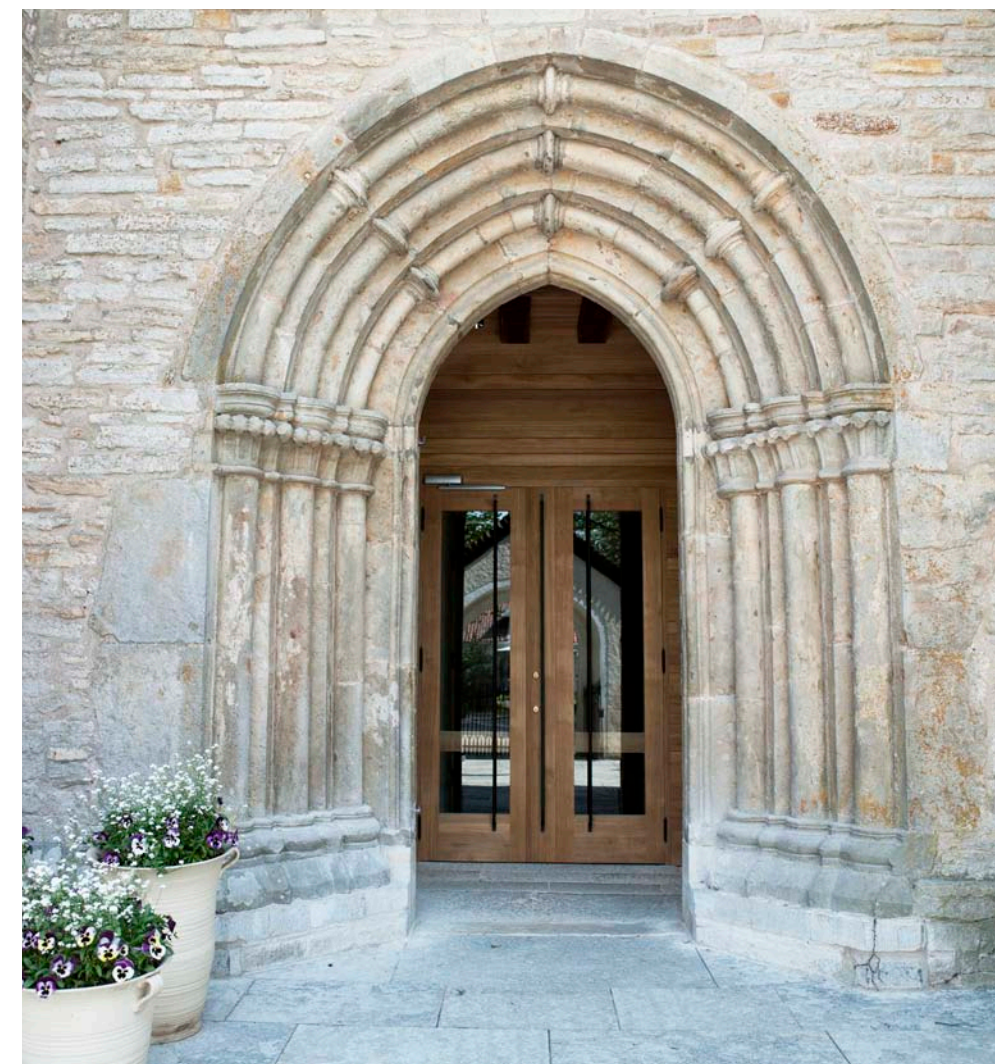
Den helhet som vi valt att benämna Varnhems Klosterstad, omfattar följande delar:

1. **Köksträdgården som besöksmål och evenemang.** Ett enkelt ekologiskt odlingsområde tillgängligt för många. Här finns också en fruktträdgård. Syfte; att förmedla naturens skönhet, odlingsmöda och pedagogik i cisterciensernas anda samt en förståelse för det europeiska klosterlivet på 1200-talet. Köksträdgården ska visa en samtida trädgårdsestetik med urgamla traditioner där produkterna finner användning i köket.
2. **Kulturparken.** En introduktion till hela området som fyller alla krav på information och tillgänglighet. Ett gångsystem, ett system för vatten, återskapande av den sjö och våtmarksområde som har legat här med fiskodling och djurhållning, mulbete för får, hästar, kor, gäss, samt vilda djur.
3. **Kyrkoruinen "på kullen".** Under projekttiden beställde Länsstyrelsen en beskrivning av det arkeologiska skyddet avseende täckning av Sveriges äldsta kristna stenkyrkogrund. Byggnaden kan göras tillgänglig med ett utsiktstorn som har hiss, trappor och gångbro.

4. **Kulturens rastplats.** En ny korsning/trafikplats vid den välfrekventerade väg 49 i Varnhem, mellan Skara och Skövde, förutsätts tillkomma inom en snar framtid. Detta för att garantera tillgängligheten och trafiksäkerheten på destinationen samt underlätta transporter av såväl person- som yrkestrafik i området. En kulturens rastplats skulle kunna innehålla parkering, hållplats för bussar, rastplats, marknad för lokal matproduktion och måltider samt evenemangsplats för musikkonserter, mässor och sammankomster.
5. **Bostäder.** Arbetet med att ta fram en fördjupad översiktsplan för Varnhem har påbörjats, detta som en direkt effekt av Varnhemsprojektet, med syfte att utveckla möjligheterna till förtätning och utökad bebyggelse för bostäder och verksamheter i tätorten Varnhem. Enligt översiktsplanen ska en försiktig utbyggnad av bostäder prövas öster om befintlig bebyggelse i Varnhem. Ingen byggnation kan ske innan området prövats i detaljplan.

Ny kyrkoportal markerar ny tid

Det projekt som Västsvenska Turistrådet 2009 startade med en förstudie kring omgestaltningen av Varnhems klosterkyrka har resulterat i ny portal till klosterkyrkan vilken invigdes våren 2011. Klosterkyrkans entré har gjorts tillgänglig med en ombyggnad. Här är den mentala entrén till Destinationsprojektet som griper tag i Skaraborgs kärna av natur och kultur som människor format.

Området runt Hornborgasjön

Hornborgasjön är en del i ett pastoralt landskap med stora ekar, en imponerande flora, kulliga åsar och ett rikt djurliv. Hornborgasjön är dessutom en av Europas viktigaste våtmarker och sjön har en mycket stor betydelse som rast- och häckningsplats för ett stort antal fågelarter.

Men så har det inte alltid varit. Hornborgasjön var på väg att försvinna helt då man på 1800-talet började dika ut våtmarker för att skapa jordbruksmark. Den räddades genom Sveriges genom tiderna största genomförda naturvårdsprojekt. Nu efter restaureringen är sjön ca 3300 ha stor och med ett största djup på 2 meter under våren. Vattenståndet varierar med säsong och även något år från år. Tack vare att det nu finns ordentligt med vatten året runt så har fåglarna har kommit tillbaka i stora mängder och arter som försvann vid seklets början häckar nu åter i sjön.

Hela området från Falbygden i söder till Valle i norr ingår i en urgammal kulturbygd, som har varit brukad och bebodd i flera tusen år. Många lämningar och fynd från framförallt stenålder och järnålder vittnar om detta. Området har också en rik medeltidshistoria där Varnhems kyrka och omgivande klosterområde utgör centrum.

I och med att Hornborgasjön är en av Europas viktigaste våtmarker så är det därmed ett av Europas viktigaste naturbesöksmål. Området runt Hornborgasjön-Varnhem-Valle-Östen har dessutom sin egen evenemangssajt Expedition Hornborgasjön där besökarna erbjuds paket som innehåller övernattnings, aktiviteter och måltider, vilket gör att tillresande i allt högre grad stannar längre och konsumerar mer pengar i Skaraborg.

Med varsam hand måste området runt Hornborgasjön utvecklas, till ett besöksmål för alla årstider och ett område som lockar besökande som kan vandra, cykla, fika, äta och övernatta på platsen. Detta ställer krav på en ny och utmanande arkitektur som bevarar det befintliga och utvecklar det vidare i harmoni.

Vision Trandansen. Mest känd är Hornborgasjön för Trandansen och de tusentals tranor som dansar in våren från mars till april. Ett skådespel för både öga och öra och som lockar närmare 150 000 besökare varje år. 65 procent av besökarna är inte alls eller måttligt intresserade av fåglar, 83 procent är vanliga turister som är allmänt natur- och kulturintresserade. Den här gruppen vill göra något mer än att bara se på tranor (och frysa). 8 procent är utländska besökare, detta grundat på turismundersökningen 2005

med syfte att ta reda på vilka som besöker Trandansen, hur mycket besökarna spenderar i området och hur man skall få dem att stanna längre i området.

Samtidigt vet vi att kultur- och naturupplevelser ökar i efterfrågan och miljödrivna marknader ökar i omfattning. I fallet Hornborgasjön finns idag ett fokus på och uppmärksamhet kring tranorna men potentialen att uppleva området runt Hornborgasjön året runt är stor.

Evenemanget Trandansen och dess arena

Exportmogna (= kvalitetssäkrade för en internationell publik) hållbara evenemang är reseanledningar och utgör en mycket viktig del av besöksnäringens framgång. En jämförelse kan göras med till exempel de stora kulturfestivaler, idrottsevenemang och musikevenemang som lockar tusentals besökare, primärt till storstadsmiljöer. De samlar människor med speciella intressen och fungerar som vitaliserande mötesplatser. I förlängningen bidrar de till ökade inkomster för destinationer och dess företag.

Skaraborg har i området runt Hornborgasjön en imponerande naturprodukt och ett årligen återkommande evenemang i form av Trandansen som lockar hundratals besökare. I visionen för Hornborgasjöns framtid är sjön och dess omgivning även en evenemangsarena för alla årstider. Detta förutsätter en målmedveten och långsiktig satsning på bland annat publika utrymmen som fungerar året runt i samklang med djur och natur. Lika självklart är en långsiktigt hållbar utveckling av boendet i området.

Västsvenska Turistrådet har under våren 2012 påbörjat en inventering av evenemang i Västsverige, där Trandansen bedöms ha mycket stor potential att utvecklas till en händelse som vidareutvecklad och kvalitetssäkrad även kan locka en stor internationell publik.

Därför är det gemensamma arbetet med att se över intressenter, roller och organisation är ett viktigt första steg att utveckla Trandansen till ett hållbart och exportmoget evenemang, vilken fungerar som en språngbräda ut i destinationen och som motor för besöksnäringens utveckling mot exportmognad och lönsamhet året om. Detta ska stärka Skaraborgs attraktionskraft och bidra till det gemensamma arbetet med turismutvecklingen i Skaraborg.

Värdet av samsyn och en gemensam evenemangsvision

Trandansen evenemanget idag är en komplex verksamhet bestående av många ingående aktörer i skilda branscher och med olika uppdrag och förutsättningar. Ska evenemanget utvecklas vidare måste alla parter medverka till att Trandansen blir ett profilevenemang för Västsverige som ett hållbart evenemang som lockar besökare till *hela* området. En förutsättning för detta är att alla aktörer delar en gemensam vision och målbild för det hållbara evenemanget Trandansen.

Samsyn och samverkan är grundstenar i det fortsatta evenemangsbygget. För att åstadkomma detta har ett förslag till vision skrivits fram. Förslaget till vision är framskrivet i dialog med kommunerna och förankrad hos Länsstyrelsen och kommunledningarna. Den kommer framöver att utvecklas ytterligare med hjälp av engagerade aktörer och övriga intressenter.

Ombyggnation av naturum Hornborgasjön

Sedan 2001 förvaltar Länsstyrelsen i Västra Götaland naturreservatet Hornborgasjön och de två informationscentralerna naturum Hornborgasjön och Trandansen. Naturum ligger vid Fågeludden på sjöns östra sida och Trandansen är belägen längst ner i sjöns södra spets. Naturum Hornborgasjön byggdes av Naturvårdsverket i samband med restaureringen

av Hornborgasjön och invigdes 1986. Naturum har de senaste åren haft ca 25 000–30 000 besökare per säsong. Trandansen byggdes 1994, med huvudsaklig finansiering från dåvarande Vägverket, och har nu ca 150 000 besökare under transsäsongen mars-april.

Anläggningarna är idag omoderna både som besöksmål och som arbetsplats. Utställningen i naturum har inte uppdaterats sedan det invigdes. Såväl Länsstyrelsen som Naturvårdsverket har identifierat att det föreligger ett stort behov att höja servicenivån för besökarna med en modern besöksanläggning. Länsstyrelsen har under 2012 arbetat fram en projektplan avseende renovering och ombyggnation av såväl naturum Hornborgasjön som Trandansen. Beslut väntas under 2013 och investeringen kommer att finansieras av Naturvårdsverket. Vidare har Naturvårdsverket visat intresse av att ta del av visionstankarna för Trandansen och välkomnar då fler investerare till t.ex. en ny byggnad som ersätter tältet under Transsäsongen.

Megalitcentrum

På Falbygden, i nära anslutning till Hornborgasjön, finns en av norra Europas största koncentrationer av megalitgravar från yngre stenålder. Framst är det de drygt 250 gånggrifterna från perioden cirka 5 300–4 700 år före nutid, som syns som monumentala byggnadsverk i landskapet. Den stora mängden gånggrifter och hällkistor på Falbygden har av tradition och historisk hävd varit och är fortfarande ett viktigt kännetecken för trakten.

Falköpings kommun har genomfört en förstudie med syfte att utarbeta beslutsunderlag och presentationsmaterial inför etablering av ett Megalitcentrum i centrala Falköping; ”Plantis – en mötesplats med megalitkulturen som bas”. Målet är ett Megalitcentrum som ska vara en resurs för näringslivet samt ett besöksmål för nationell och internationell kulturturism i regionen. Megalitcentrum skall också vara en vetenskaplig resurs som fördjupar våra kunskaper om megalitkulturen och om våra forntida förfäder.

I området runt Hornborgasjön återfinns Ekornavallen, en stor fornlämning i form av ett gravfält från sten- brons- och järnålder. Här finns bl a fyra gånggrifter, en hällkista, ett stort röse, ett flertal runda stensättningar, bautastenar och två domarringar. Människor har använt Ekornavallen som begravningsplats i mer än 4 000 år. Området har troligtvis även använts som kultplats. Vissa av fornlämningarna har restaurerats.

Naturreservat Östen – flyttfåglarnas viktiga rastplats

Sjön Östen är vid sidan om Hornborgasjön en av landets mest värdefulla fågelsjöar. Den är en viktig rastlokal som gäss, svanar, änder och vadare behöver under sin flyttning. Under ett par veckor då isen släpper rastar mängder av sångsvanar i sjön. Man har också noterat mer än 10 000 gäss och 5 000 änder.

Östen är en grund lerslättisjö med näringsrikt vatten och riklig vegetation. Fågellivet kan studeras från bl.a. fågeltornen och en fågelplattform.

Området runt Östen är rikt på kulturhistoria och norr om Odensåkers kyrka finns ett levande kulturlandskap i form av åkrar och hagmarker med en rad odlingsrösen och stenmurar. I slutningen ner mot sjön Östens strandängar finns spår av sjöns tidigare strandlinjer.

I området finns aktiva besöksnäringens företag med potential att utvecklas. Föreningen Fågelsjö i Kulturbygd anordnar varje år Konst- och Kultur dagar under Kristihimmelfärds helgen, då öppnar alla kreatörer upp sina dörrar för besökare. Kopplingen mellan sjön Östen och Hornborgasjön är spännande och avståndet är inte stort. För den fågelintresserade finns här två värdefulla fågelsjöar inom några mils avstånd. Dessutom är vägen mellan Hornborgasjön och Östen utsedd till ”världens vackrast väg”.

Affärsutveckling med företag i området

Under hela året pågår affärsutveckling av ett antal av de befintliga besöksnäringens företag för att dels entusiasmera dem att paketera och använda sig av Trandansen och Hornborgasjön som en dragare till sina verksamheter men också för att öka kunskapen hos företagen om området. Paketering, utbildningsinsatser och marknadskunskap finns på agendan med målsättningen att området på sikt skall vara exportmoget. Varje år genomförs en utbildningsresa för besöksnäringens företagens personal, allt för att värdskapet för vårt område ska hålla världsklass.

Året runt perspektivet – Trandansen och konstrundor under våren, sommarens ”barnkam-mare” med tusentals fåglar, höstens skördefester, vinterns julmarknader, örnmätning och skridskoåkning. Företagen kan med hjälp av dessa evenemang och paketering kring dem leva på sin verksamhet året runt.

Stora värden att vårda, nu och i framtiden

Det finns potential att tjäna pengar på ett kvalitativt produktinnehåll. Myndigheter, kommuner och besöksnäringen måste samarbeta kring en gemensam målbild och vision. Hur vill vi att utvecklingen skall ske i detta område?

Utmaningar

Områdets höga natur- och kulturvärden är välkända och väldokumenterade. Det råder en samstämmighet om att det är natur- och kulturvärdena som utgör grunden för områdets värde som besöksmål. Natur- och kulturvärdena är skyddade genom en sträng lagstiftning vars syften är att bevara och värna värdena för framtiden som natur- och kulturarv, men också att synliggöra och möjliggöra en varsam användning av värdena.

Basen i besöksnäringen är de små företagen med lokal profil. Starka värden att värna är därför småskaligheten och det lokala engagemanget. Dessa behöver vårdas och tillvaratas för att turismen även fortsättningsvis ska utvecklas positivt i området. Lokalsamhällets engagemang och deltagande i utvecklingen har stor betydelse för hur en bygd kan överleva med stärkt underlag för service, nya bostäder och ökad företagsamhet.

Vilka är intressena och vilka anspråk finns?

De allmänna intressena är väl tillgodosedda i området genom lagstiftning och föreskrifter. Ansenliga summor av samhällliga medel har satsats och kommer även fortsättningsvis att satsas i området. Detta gäller främst restaureringen av Hornborgasjön och skötsel av sjön och omgivande områden. Det är foljdriktigt att områdena också skyddas mot ingrepp och exploatering. Värdena tillhör alla, och de ska därför visas upp utan kostnad för besökare. Det är gratis att besöka naturum och Trandansen, och det är gratis att gå på guideade fågelvandringar som utgår från naturum. Det är därför i nuläget inte möjligt att exploatera värdena kommersiellt, eftersom detta strider mot föreskrifter och syften med reservatet.

Vidare har Varnhem genomgått många utvecklingsprojekt, vilka inte har hängt ihop med varandra och i vissa fall inte heller har harmonierat med helheten och själen i Klosterstaden Varnhem. Många intressenter finns med olika målbilder och uppdrag där ingen tar på sig ”ledartröjan”. Klosterkyrkan skall å ena sidan vara en församlingskyrka och å andra sidan ett besöksmål av världsklass. Pastoratet skall därför inför framtiden inte förväntas vara motor i utvecklingen av turism- och besöksverksamheten kring Varnhems Klosterkyrka.

Intressen och anspråk från besöksnäringens sida är att med utgångspunkt från natur- och kulturvärdena kunna utveckla näringen med anläggningar och kommersiella aktiviteter. Intresset från lokalsamhällets sida av bygdeutveckling och bibehållen service som också stöder besöksnäringen, betyder anspråk på markområden för bostadsbyggnad och anläggningar.

Statens intressen som de uttrycks i lagstiftning, riksintressen, Natura 2000- bestämmelser m m är emellertid starka och har företräde när de ställs mot andra intressen och anspråk som inte är av samma dignitet. Speciellt gäller detta då de motstående intressena är enskilda.

Vad brister och begränsar? Vilka är behoven?

Bristerna dels strukturella, genom att näringslivet är lokalt och decentraliserat, dels finns brist på investeringsmedel och riskvilligt kapital för utveckling av kommersiella projekt inom besöksnäringen. Det finns behov av hjälp från samhällets sida att stärka turistföretagen med företagsutvecklingsstöd, tillstånd, kontakter med myndigheter m m.

Det finns brister i infrastrukturen i området. Framför allt gäller detta vägnätet med smala vägar som på vissa håll har dålig bärighet. Ökad turism innebär ökad trafikbelastning på vägnätet, med minskad framkomlighet för turistbussar och bilar och ökade konflikter med cykel- och gångtrafikanter. Å andra sidan är det bl a just det småskaliga vägnätet med vägsträckor väl inpassade i landskapet, som utgör kvaliteterna för natur- och kulturturismen i området, så en ombyggnad till bredare vägnät skulle innebära en risk för att värdefulla kvaliteter går förlorade.

Den trafikfarliga korsningen med väg 49 vid Varnhem är en brist och ett hinder för utvecklingen av Varnhems samhälle och besöksnäringen i området. Ökad trafik kommer att medföra ännu större olycksrisker och fler tillbud än idag. Behovet är stort av att en ombyggnad sker till planskild korsning. En sådan åtgärd är en förutsättning för önskad utveckling.

Det finns eller kan uppstå vissa brister i reservatets skötsel genom minskade statliga anslag för naturvård. Behovet finns att förbättra tillgängligheten runt Hornborgasjön med bättre vandringsleder och skådarplatser. Det finns också ett stort behov av att förnya Naturum Hornborgasjön med nya utställningar och därmed också tillskapa plats för ett nytt kafé i annat läge utanför Pagoden.

Det finns stora brister i anläggningen vid Trandansen, eftersom ett tillfälligt uppställt tält inte motsvarar den kvalitet som besökarna kan förvänta sig. Behov finns att förnya och förbättra anläggningen med ett innehåll som ger reseanledning året runt.

Det kan finnas intressekonflikter mellan t ex församlingen i Varnhem och dem som önskar utveckla kyrkan och klosterområdet för besökare och göra området till ett starkt besöksmål.

Det saknas bättre och större boendeanläggningar för åretruntanvändning inom eller i anslutning till området. Fler övernattningsrum av hög kvalitet behövs som komplement till befintliga boendeanläggningar i området. Behovet kan tillgodoses dels genom att de verksamhetsutövarna i området kompletterar sina anläggningar på ett småskaligt sätt, dels genom att en helt ny anläggning i större skala tillkommer inom eller utanför området.

Det saknas samordning och ett samlat grepp om utvecklingen i området.

Turism i fysisk planering

Under 2010 utarbetades en metodik inom turismstrategiarbetet i Skaraborg för bättre tillvaratagande av besöksnäringen i fysisk planering. Projektet utmynnade samma år i en vägledning som skall underlätta för kommunerna att behandla och processa turistiska frågeställningar i översiktsplanearbetet.

Arbetet har sedan under 2011–2012 resulterat i en databas avseende den övergripande fysiska strukturen för turism och besöksnäring i Västsverige samt en modell för ett turistiskt utvecklingsprogram för ett område av särskild betydelse för turism och besöksnäring, Hornborgasjön-Varnhem utgör pilot i detta modellarbete. Utvecklingsprogrammet utgör en grund till denna rapport.

Med detta som bas har Falköpings kommun och Skara kommun undertecknat en avsiktsförklaring avseende att genom samarbete med samhälls-/stadsbyggnadskontoren i de båda kommunerna och Länsstyrelsen genomföra en gemensam fördjupad översiktsplan (FÖP) med utgångspunkt från området runt Hornborgasjön-Varnhem, den första av sitt slag i Sverige. Samhällets engagemang är en viktig och nödvändig förutsättning i besöksnäringens utveckling, inte minst gällande långsiktig planering och satsningar på infrastruktur. En koordinerad planering och samordning underlättar utvecklingen för företagen.

Ett upplevelseområde baserat på unika kultur- och naturupplevelser

Det nedan föreslagna Upplevelseområde Varnhem-Hornborgasjön ska ses som en helhet, omfattande Varnhemsområdet, Kulturens rastplats (evenemangsplats och parkeringsplats), övriga infrastrukturella lösningar som garanterar trafiksäkerheten, samt Hornborgasjön och dess våtmarkers framtida roll i en utvecklad året-runt-baserad natur- och kulturturism. Därtill kommer befintliga upplevelseprodukter som Valle och ett nät av vandrings-, pilgrims- och cykelleder som är en viktig del av upplevelseområdets logistik och ett uttryck för ”det långsamma och reflekterande sättet att färdas i Skaraborg. På sikt bör även Läckö Slott, med sin slottsträdgård och sina operaevenemang samt Kinnekulle dockas in i helheten och utvecklingen av kultur och naturupplevelseområdet Skaraborg.

Upplevelseområdet omfattar i framtiden därmed i kort sammanfattning;

- Varnhemsområdet
- Området runt Hornborgasjön
- Läckö Slott
- Kinnekulle
- Valle
- Infrastrukturella frågor

Gemensam organisation för gemensam framgång

Bilden av hur utvecklingen av detta nya kultur- och naturupplevelseområde i Skaraborg ska drivas vidare varierar. En helhetsbild av hur denna målbild ska se ut saknas. Huvudmännen är många. Många intressegrupper driver sina frågor ar för sig. Tunga investerare saknas i nuläget.

För att tydliggöra viljeinriktningen och digniteten i de olika investeringsobjekten samt garantera utveckling och drift i ett längre perspektiv (10–20 år) föreslås att en gemensam organisation, kanske i form av ett aktiebolag utan enskilt vinstintresse bildas. Steg 1 – finna en gemensam organisation/plattform för Varnhem och området runt Hornborgasjön.

Bolaget, dess vd och en arbetande styrelse med representation från såväl offentlig verksamhet som privat näringsliv, ska verka för att de investeringar som krävs från såväl offentliga som privata aktörer, kommer bolaget till del.

MÄNNISKOR OCH ORGANISATIONER I SKARBORGSDIALOG

EXEMPEL:

- Näringsdepartementet
- Tillväxtverket
- Naturvårdsverket
- Riksantikvarieämbetet
- Statens Fastighetsverk
- Fortifikationsverket
- Vasakronan
- Länsstyrelsen Västra Götalands Län
- Svenska Kyrkan, stiftet, pastoratet, församlingen
- Hembygdsföreningen Varnhem Skarke
- Skara Kommun
- Falköpings Kommun
- Skövde Kommun
- Ett antal större markägare runt Hornborgasjön
- Trafikverket
- Västra Götalandsregionen

Rapporter och analyser Hornborgasjön Varnhem

Interregprojekt BIRD IIIB

BIRD-projektet ingick i EU:s Interregfond IIIB Östersjön och var en samverkan mellan sex länder; Sverige, Finland, Estland, Lettland, Litauen och Tyskland. Projektet pågick i 3 år med start i mitten av augusti 2004. I Sverige omfattades delar av Skaraborg och Östergötland.

Gemensam nämnare för de områden som ingår i BIRD: Många attraktiva landsbygdsområden finns där antalet invånare minskar på grund av utvecklingen inom jordbruket och skogsbruket. En ökad ekoturism kan fungera som en bas för ökad sysselsättning och entreprenörskap i dessa landsbygdsområden. Huvudsyftet med BIRD-projektet är att utveckla bra länkar mellan höga landskaps- och naturvärden å ena sidan och landsbygdsutveckling å andra sidan. Samtliga deltagande områden har fågelrika våtmarker, naturreservat och kulturvärden väl passande för ekoturism och landsbygdsutveckling.

Fågelvägen – en metodstudie inom projektet Bird

Leif Berndtsson

April 2005

Att bygga besöksanläggningar i naturen

BIRD – Rapport Länsstyrelsens rapportserie 2007:48

Mats Rosengren och Kenneth Franzén

Länsstyrelsen Västra Götalands län

WIC- Wetland Information Centre vid Hornborgasjön

Ett informationscentrum om våtmarker -en utredning om behov och inriktning vid en lokalisering till Hornborgasjön

2007

BIRD – Joint programme for accessibility, information and marketing

Juni 2004

Sammanställd av Klara Börjesson, Västsvenska Turistrådet

WISP – Wetland in spatial planning - Case studies Sweden

Sustainable Tourism

Case study Hornborgasjön fr o m sid 16

2005

Turismundersökning – Trandansen vid Hornborgasjön

Turismens Utredningsinstitut

Finansierad av Västsvenska Turistrådet och Interregprojektet BIRD-projektet

2005

Slutrapport BIRD – Nature for all

Wetlands and valuable landscapes for rural development

Final report from the Interreg III B BIRD

Project 2004–2007

Fågelvägen

Beskrivning av projektet

Rapporten avser en sammanfattning av de två projekten som har genomförts i Falköping, Mariestad, Skara, Skövde och Töreboda kommuner under åren 2003–2006. Projektägare Västsvenska Turistrådet.

Fågelvägsprojektets syfte var att koppla företagandet till den turistattraktion som de rika fågelsjöarna Östen och Hornborgasjön utgör. Ledorden för projektarbetet är kvalitetssäkring och hållbarhet. Detta för att säkerställa en långsiktighet efter projektperiodens slut. Målsättningen med projekten har varit att göra området till ett attraktivt besöksområde för kvalitetsturism med betoning på kultur och natur.

Genom affärsutveckling kan lantbruksföretaget och andra företag på landsbygden generera nya arbetstillfällen och intäkter. Projektets syfte har varit att skapa förutsättningar för den enskilde lantbrukaren och landsbygdsbon, att genom samarbete stötta entreprenörer och medverka till att öka individens förmåga och kompetens. För att lyckas med att skapa en hållbar turism är lokalbefolkningens engagemang och delaktighet en grundförutsättning.

Reflektion BIRD och Fågelvägen: Projekt Fågelvägen innebar ett mycket givande samarbete och en förutsättning för att de lokala satsningar som har gjorts inom BIRD-projektet har blivit förankrade och lyckosamma. Förankring och delaktighet mellan den ideella, privata och offentliga sektorn är en förutsättning för framgång och tack vare ett mycket väl fungerande entreprenörsnätverk har satsningar kunnat göras som innebär en långsiktighet. Likaså har informationsspridningen om BIRD-projektets aktiviteter effektivt kunnat spridas till ex turismentreprenörer och andra inom Fågelvägsområdet.

Fågelvägen ekonomisk förening bildades 2007 som ett resultat av arbetet inom projektet Fågelvägen. Den ekonomiska föreningen har bland annat varit projektägare till ”Skördefester och Tranfestivaler i Skaraborg”, vilket bland annat syftade till att stärka, utveckla och kvalitetssäkra föreningens medlemmar inom områdena äta, bo och göra på landsbygden.

Slutrapport Fågelvägen – värd en omväg

Marianne Barrljung, Västsvenska Turistrådet
September 2006

Vision Hornborgasjön

Våren 2005 påbörjades ett arbete med en vision och utvecklingsplan för Hornborgasjön med omgivning. Medverkande var, förutom personalen vid Länsstyrelsens Hornborga-kontor, bl.a. de berörda kommunerna och Västsvenska Turistrådet.

Bakgrunden var att fem år hade förflutit sedan Länsstyrelsen övertog ansvaret för platskontoret vid sjön och förvaltningen av naturreservatet. Den särskilda överenskommelsen med Naturvårdsverket om verksamhetens inriktning skulle därför ses över, och för att då ge en samlad bild av områdets önskvärda utveckling under perioden fram till och med år 2010 togs alltså då en Hornborgavision fram.

För att belysa frågeställningarna i visionsarbetet gjordes förstudier om bl.a.:

1. **Synpunkter ur ett turistiskt perspektiv på arbetet med vision och utvecklingsinsatser för Hornborgasjön och dess omgivningar.**
PM 2006-12-01, Bo Öster, Västsvenska Turistrådet.
2. **Study tour to England and Scotland.**
Reserapport fem våtmarkscentrum december 2006, Jan Mogol m.fl.
3. **Tillgänglighet för besökare runt Hornborgasjön: Nuläget och utvecklingsmöjligheter.**
Rapport 2006-10-25, Mickael Koucky, Koucky & Partners AB.
4. **Visionsarbetet: infrastruktur i reservatet.**
Rapport 2006-10-28, Jan Mogol & Mats Rosengren.

DIALOG & DISKUSSION – med lokalbefolkning, entreprenörer med flera kring Hornborgasjön

(Klara Börjesson och Marianne Barrljung, Västsvenska Turistrådet)
Rapport
2007

Roadmap Hornborgasjön

Stylt Trampoli
2006

Övriga rapporter av natur- och kulturturism

Benchmark: Natur- och Kulturturism

Turismens Utredningsinstitut på uppdrag av Västsvenska Turistrådet.
Juni 2008

Rapport: Utveckling av naturturism i Västra Götalands län – fyra goda exempel

Länsstyrelsen i Västra Götalands län
En sammanställning av pågående arbete, december 2007.

Innehållet finns. Förpackningen saknas.

En rapport och dialog kring omvärldstendenser och framgångsfaktorer för natur- och kulturismen i Skaraborg
Inger Svensson, Västsvenska Turistrådet

Trender, turism och statistik

Rapport
Västsvenska Turistrådet
Länsprogram för natur- och kulturturism
2007-09-28

Turismstrategi Skaraborg

År 2008 fastställde Skaraborgs Kommunalförbund det inriktningsdokument för besöksnäringen i Skaraborg som i ett femårsperspektiv ska resultera i en omsättnings- och besöksökning, branschförnyelse och ökad befolkningstillväxt i Skaraborg. Enligt den strategi som Kommunalförbundets styrelse lagt till grund för arbetet är målsättningen att till år 2015 fördubbla omsättningen inom besöksnäringen, från 1,7 miljarder år 2007 till ca 3 miljarder år 2015.

Strategidokument: Strategisk inriktning för utveckling av besöksnäringen i Skaraborg

Fastställt av styrelsen för Skaraborgs kommunalförbund
2008-01-25

Attraktivitetsanalys av kulturattraktioner i Skaraborg

Del 1 – totalanalys
Del 2 – en kompletterande analys av eventuella skillnader mellan yngre och äldre personer
Turismens utredningsinstitut på uppdrag av Västsvenska Turistrådet
Turismstrategi Skaraborg
Maj 2010

Roadmap Skaraborg - den turistiska visionen

Turismstrategi Skaraborg
2009

Destinationsmanifest Skaraborg

Turismstrategi Skaraborg
2010

Varumärkesplattform Skaraborg

Turismstrategi Skaraborg
2011

Skaraborgares attityd till turismsatsningar

Turismens Utredningsinstitut på uppdrag av Skaraborgs Kommunalförbund & Västsvenska Turistrådet
2009

Besöksnäring i fysisk planering

Besöksnäring i Fysisk planering – en vägledning

Västsvenska Turistrådet och Länsstyrelsen Västra Götalands län
Turismstrategi Skaraborg
2010

Besöksnäring i fysisk planering – Övergripande fysisk struktur

Västsvenska Turistrådet och Länsstyrelsen Västra Götalands län
Turismstrategi Skaraborg
2012

Besöksnäring i fysisk planering – Program för besöksområdet Hornborgasjön – Varnhem – Valle

Västsvenska Turistrådet och Länsstyrelsen Västra Götalands län
Turismstrategi Skaraborg
2012

Turismundersökning Skaraborg

Turismen i Skaraborg sommaren 2008

Turismens Utredningsinstitut på uppdrag av Västsvenska Turistrådet
November 2008

Affärsplaner – Västsvenska Turistrådet

AFFÄRSPLAN FÖR KULTURTURISM

“Culture is what shows a place to be unique and distinctive. It provides a destination with a sense of place”.

Västsvenska Turistrådet
2010

Nationell Strategi för Svensk Besöksnäring

Svensk Turism
2010

Den Nationella Strategin för Svensk Besöksnäring har en tydlig vision, en fördubbling av turismen till 2020. Målet är att öka omsättningen från 250 till 500 miljarder kronor, turismexporten från 94 till 200 miljarder kronor samt antalet anställda från 160 000 till 260 000. För att nå dit krävs att satsningar och investeringar som utgår från formulerade mål och fokusområden. Ett av de viktigaste områdena som pekas ut är behovet av att utveckla fler exportmogna destinationer för att stärka Sveriges konkurrenskraft hos utländska besökare.

